JAHRESBERICHT

DER

KLOSTERSCHULE ROSSLEBEN

EINER STIFTUNG

DER

FAMILIE VON WITZLEBEN.

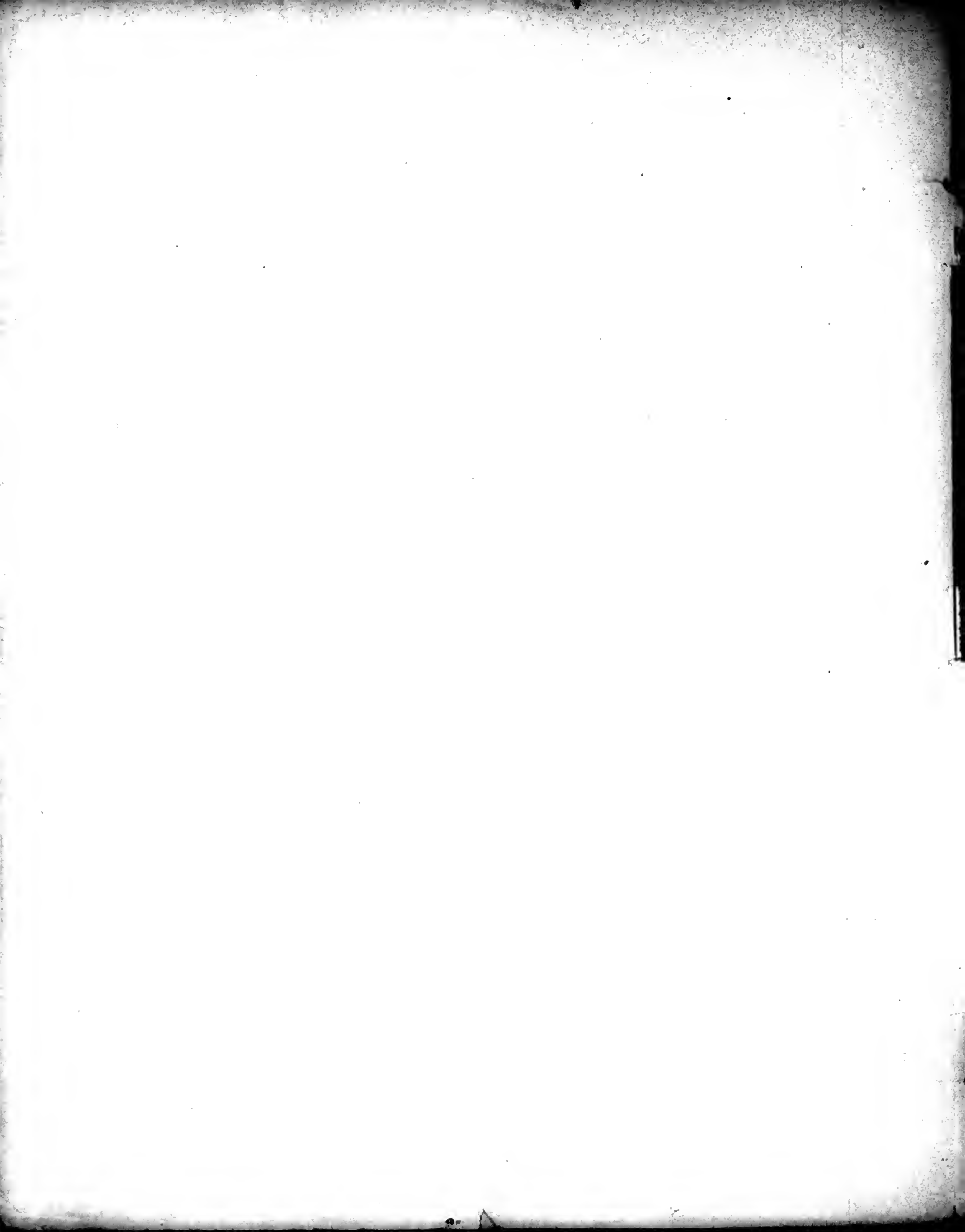

Inhalt:

GÖRLITZ.
DRUCK DER GÖRLITZER NACHRICHTEN UND ANZEIGER.
1891.

1891. Programm No. 242. — 1891.

Die Allitteration in Ciceros Rede de imperio Cn. Pompei.

Vorbemerkungen.

1. Unter Allitteration versteht man den Gleichklang der Buchstaben, besonders im Anlaute der Wörter.

2. Die Allitteration beschränkt sich keineswegs nur auf Wörter, welche nahe verbunden sind oder Sinnverwandtschaft zeigen, sondern findet sich auch in solchen, die durch mehrere mit ungleichen Buchstaben anfangende Wörter getrennt werden oder verschiedene Bedeutung enthalten. Man kann demnach unterscheiden Allitterationen im engeren und im weiteren Sinne.

3. Bei zusammengesetzten Wörtern entspricht nicht nur der Anfangsbuchstabe des ganzen Wortes, sondern ebenso häufig derjenige des zweiten Bestandteils der Zusammensetzung dem gleichen Anfangsbuchstaben eines einfachen vorausgehenden oder nachfolgenden Wortes.

4. Die Allitteration findet sich hauptsächlich bei den Buchstaben c (q), f, h, l, m (n). p, t (d), v.

Eine Vergleichung der einzelnen Fälle von Allitterationen, welche in der Rede Ciceros de imperio Cn. Pompei vorkommen, führt zur Aufstellung von 4 Gruppen:

I. Die allitterierenden Wörter stehen unmittelbar neben einander.
II. Die allitterierenden Wörter sind durch ein ungleich anlautendes Wort getrennt.
III. Die allitterierenden Wörter sind durch zwei oder mehrere ungleich anlautende Wörter getrennt.
IV. Allitterationen verschiedener Buchstaben sind mit einander verbunden.

Innerhalb der ersten drei Gruppen sind die Beispiele nach den Anfangsbuchstaben geordnet. Der Wortlaut, teilweise verkürzt, schliesst sich an die Teubnersche Textausgabe von C. F. W. Müller an.

I.

Die allitterierenden Wörter stehen unmittelbar nebeneinander.

C (Q).

2: nam cum ter praetor *c*enturiis *c*unctis renuntiatus sum, facile intellexi.
34: quis tantos *c*ursus *c*onficere potuit?
36: ceterae virtutes, quas paulo ante *c*ommemorare *c*oeperam, quantae sunt!
39: hic miramur hunc hominem tantum excellere *c*eteris.
66: vident eorum *c*alamitates, *q*uerimonias audiunt.
70: testor deos, me hoc non facere, quo Cn. Pompei gratiam mihi per hanc *c*ausam *c*onciliari putem.
71: id ego omne me rei publicae *c*ausa suscepisse *c*onfirmo.

F.

22: sic Medea profugisse dicitur, quam praedicant in *f*uga *f*ratris sui membra dissipavisse.
24: ut regum af*f*lictae *f*ortunae *f*acile multorum opes adducant ad misericordiam.
44: cum universus populus re*f*erto *f*oro Cn. Pompeium imperatorem depoposcit.
69: quid est, quod aut de re aut de per*f*iciendi *f*acultate dubitemus?
71: sed ego me tantis vestris bene*f*iciis af*f*ectum statui vestram voluntatem meis commodis praeferre oportere.

D.

14: quanto vos studio convenit iniuriis provocatos sociorum salutem una cum imperii vestri *d*ignitate *d*efendere.
20: ut omnes intellegant me L. Lucullo tantum impertire laudis, quantum magno imperatori *d*ebeatur, *d*ico ......
27: utinam virorum fortium copiam tantam haberetis, ut haec vobis *d*eliberatio *d*ifficilis esset.

H.

17: publicani, *h*omines *h*onestissimi atque ornatissimi, suas copias in illam provinciam contulerunt.
28: quis igitur *h*oc *h*omine scientior fuit?
37: quid *h*unc *h*ominem magnum de re publica cogitare?
39: hic miramur *h*unc *h*ominem tantum excellere ceteris.
42: et quisquam dubitabit, quin *h*uic *h*oc tantum bellum transmittendum sit?
53: *h*odie *h*anc gloriam atque hoc orbis terrae imperium teneremus.
71: sed ego me *h*oc *h*onore praeditum statui vestram voluntatem meis commodis praeferre oportere.

L.

13: hi vos, quoniam *l*ibere *l*oqui non licet, tacite rogant.
23: exercitus nimia *l*onginquitate *l*ocorum commovebatur.
35: ita tantum bellum tam *l*onge *l*ateque dispersum Cn. Pompeius apparavit.

M.

1: non *m*ea *m*e voluntas adhuc, sed vitae meae rationes prohibuerunt.
6: pro qua (salute) *m*ulta *m*aiores vestri magna bella gesserunt.
7: delenda est vobis illa *m*acula *M*ithridatico bello superiore concepta.
19: cum in Asia res *m*agnas per*m*ulti a*m*iserant.
20: dico eius adventu *m*aximas *M*ithridati copias omnibus rebus ornatas fuisse...... urbemque obsessam esse *m*axima *m*ultitudine.
24: ut ex eis locis a militibus nostris reditus *m*agis *m*aturus quam processio longior quaereretur.
27: satis *m*ihi *m*ulta verba fecisse videor.
35: duo *m*aria *m*aximis classibus adornavit.
39: ut non *m*odo *m*anus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.
39: quem ad *m*odum *m*ilites hibernent, cottidie sermones ac litterae perferuntur.
43: quoniam auctoritas quoque in bellis ad*m*inistrandis *m*ultum atque in imperio militari valet.
47: sic existimo *M*aximo, *M*arcello, Scipioni, Mario et ceteris magnis imperatoribus saepius...... imperia mandata atque exercitus esse commissos.
52: obsolevit iam ista oratio re *m*ulto *m*agis quam verbis refutata.
71: tantum abest, ut gratiam quaesisse videar, ut *m*ultas *m*e simultates intellegam suscepisse.

P.

1: meus labor in *p*rivatorum *p*ericulis fructum est amplissimum consecutus.
2: nam cum ter *p*raetor *p*rimus renuntiatus sum, facile intellexi.
4: qui ad me causam rei *p*ublicae *p*ericulaque rerum suarum detulerant.
5: detulerunt unum im*p*eratorem de*p*osci atque ex*p*eti.
10: sed tamen alterius *p*artis *p*ericulum Cn. Pompei divino consilio depulsum est.
12: civitates vestrum auxilium exspectare *p*ropter *p*ericuli magnitudinem coguntur.
12: neque se id facere sine summo *p*ericulo *p*osse arbitrantur.
18: partim eorum in ea *p*rovincia *p*ecunias magnas collocatas habent.
22: quam (Medeam) praedicant fratris membra in iis locis dissipavisse, qua se *p*arens *p*ersequeretur.
25: quod ei praeter spem acciderat, ut illam, *p*osteaquam *p*ulsus erat, terram unquam attingeret.
32: fuit *p*roprium *p*opuli Romani ...... *p*ro propugnaculis im*p*erii sociorum fortunas defendere.
32: cum duodecim secures in *p*raedonum *p*otestatem *p*ervenerint.
36: non enim bellandi virtus solum in summo ac *p*erfecto im*p*eratore quaerenda est.
43: certe nemini dubium est, quin idem ille im*p*erator *p*lurimum *p*ossit.
44: cum universus populus Romanus Cn. *P*ompeium im*p*eratorem de*p*oposcit.
45: cum satis firmum *p*raesidium *p*rovincia non haberet.
49: cum ei (bello) im*p*eratorem *p*raeficere *p*ossitis.
50: quodsi Romae Cn. *P*ompeius *p*rivatus esset hoc tempore, tamen is erat deligendus.
53: cum ex omnibus provinciis commeatu et privato et *p*ublico *p*rohibebamur.
60: non commemorabo nuper ita vobis esse visum, ut in uno C. Mario spes im*p*erii *p*oneretur.
62: cum esset non nemo in senatu, qui diceret non oportere mitti hominem *p*rivatum *p*ro consule.
63: ne sit iniquum populi Romani auctoritatem ab illis im*p*robari, *p*raesertim cum iam suo iure populus Romanus suam auctoritatem possit defendere.
63: vos unum illum ex omnibus delegistis, quem bello *p*raedonum *p*raeponeretis.
64: si rei *p*ublicae *p*arum consuluistis, ...
67: videbat enim im*p*eratores locupletari quotannis *p*ecunia *p*ublica *p*raeter *p*aucos.
68: testis est C. Curio summo ingenio et *p*rudentia *p*raeditus.
69: quidquid hoc beneficio populi Romani atque hac *p*otestate *p*ossum.
70: testor deos me hoc non facere, neque quo mihi ex cuiusquam amplitudine aut *p*raesidia *p*ericulis aut adiumenta honoribus quaeram.
70: ut hominem *p*raestare o*p*ortet.

S.

6: agitur *s*alus *s*ociorum atque amicorum.
7: non modo adhuc poenam nullam suo dignam *s*celere *s*uscepit.
12: quod *s*alus *s*ociorum *s*ummum in periculum vocatur.
12: neque se id facere *s*ine *s*ummo periculo posse arbitrantur.
13: vident unum virum esse, in quo *s*umma *s*int omnia.
19: in quo (bello) gloria nominis vestri, *s*alus *s*ociorum, vectigalia maxima defendantur.
20: quam (urbem) Lucullus virtute, as*s*iduitate, con*s*ilio *s*ummis ob*s*idionis periculis liberavit.
29: neque enim illae *s*unt *s*olae virtutes.
38: non potest is severus esse in iudicando, qui alios in *s*e *s*everos esse iudices non vult.

58: de quo legando con*s*ules *s*pero ad senatum relaturos.
62: Philippus dixisse dicitur non se illum *s*ua *s*ententia pro consule, sed pro consulibus mittere.
62: quid tam singulare, quam ut ex *s*enatus con*s*ulto legibus *s*olutus con*s*ul ante fieret?
62: quid tam incredibile, quam ut eques Romanus ex *s*enatus con*s*ulto triumpharet?

T.

1: omne meum tempus amicorum *t*emporibus *t*ransmittendum putavi.
13: hunc audiebant antea, nunc praesentem vident *t*anta *t*emperantia.
14: vectigalia tanta sunt, ut iis ad ipsas provincias *t*utandas con*t*enti esse possimus.
16: cum una excursio equitatus perbrevi *t*empore *t*otius anni vectigal auferre possit.
30: hoc tantum bellum *t*am *t*urpe quis unquam arbitraretur confici posse?
34: quis tam brevi *t*empore *t*ot loca adire potuit?
40: non enim illum venti aliqui novi in ultimas *t*erras per*t*ulerunt.
53: an *t*ibi *t*um imperium hoc esse videbatur?
54: quae civitas fuit antea *t*am *t*enuis?
64: vos salutem orbi *t*errarum at*t*ulistis.

V.

4: magnae res aguntur in *v*estris *v*ectigalibus exercendis occupatae.
5: detulerunt Bithyniae, quae nunc *v*estra pro*v*incia est, vicos exustos esse.
7: ita regnat, ut velit in *v*estris *v*ectigalibus, id est in Asiae luce, versari.
11: ius legationis *v*erbo *v*iolatum illi persecuti sunt.
14: nam ceterarum pro*v*inciarum *v*ectigalia, Quirites, tanta sunt.
29: iam *v*ero *v*irtuti Cn. Pompei quae potest oratio par inveniri?
32: quod *v*ectigal *v*obis tutum fuit?
37: quid hunc hominem magnum de re publica cogitare, qui pecuniam ex aerario depromptam propter cupiditatem pro*v*inciae di*v*iserit?
66: noverunt enim sociorum *v*ulnera, *v*ident eorum calamitates.
70: si *v*estra *v*oluntas feret.
71: sed ego me tantis vestris beneficiis affectum statui, Quirites, *v*estram *v*oluntatem meis commodis praeferre oportere.

II.

Die allitterierenden Wörter sind durch ein ungleich anlautendes Wort getrennt.

C (q).

29: *q*uid est, *q*uod quisquam possit afferre?
39: ne *c*upienti quidem *c*uiquam permittitur.
48: *q*uot et *q*uantas (res) di immortales ad Cn. Pompeium detulerunt.
51: *q*uidquid in hac *c*ausa mihi susceptum est, Quirites.

D.

6: tum (mihi videtur) *d*e imperatore *d*eligendo esse *d*icendum.
10: alterius partis periculum Cn. Pompei *d*ivino consilio *d*epulsum est.
31: hoc tantum bellum tam late *d*ivisum atque *d*ispersum quis unquam arbitraretur confici posse?
46: legati se omnes Cretensium civitates *ded*ere velle *d*ixerunt.

F.

1: nam cum antea statuerem nihil huc nisi per*f*ectum ingenio af*f*erri oportere, ... putavi.
36: quanta *f*ide, quanta *f*acilitate debent esse imperatores?
51: at enim vir clarissimus vestris bene*f*iciis amplissimis af*f*ectus Q. Catulus itemque Hortensius dissentiunt.

H.

27: utinam virorum fortium copiam tantam *h*aberetis, ut *h*aec vobis deliberatio difficilis esset.
39: *h*ic miramur *h*unc hominem tantum excellere.
46: quantam declarat eiusdem *h*ominis apud *h*ostes populi Romani auctoritatem!
62: ea tam multa non sunt quam haec, quae in *h*oc uno *h*omine videmus.

L.

9: Mithridates usque in Hispaniam *l*egatos ac *l*itteras misit.
13: hi vos, quoniam libere *l*oqui non *l*icet, tacite rogant.
20: ut omnes intel*l*egant me *L.* Lucullo tantum impertire laudis.
21: opinor Lucullum similiter ex hoc *l*oco esse *l*audatum.

M.

6: agitur salus sociorum, pro qua multa *m*aiores vestri *m*agna bella gesserunt.
22: quam multas existimatis insulas esse desertas, quam *m*ultas aut *m*etu relictas aut a praedonibus captas urbes esse sociorum?
32: *m*ercatoribus tutum *m*are non fuisse dicam.
45: Tigranem *m*agnis copiis *m*initantem Asiae retardavit.
47: reliquum est, ut de felicitate, quam *m*eminisse et com*m*emorare de altero possumus, timide dicamus.
47: sic existimo Maximo, *M*arcello, Scipioni, *M*ario et ceteris magnis imperatoribus imperia mandata esse.
54: populus Romanus *m*agna ac *m*ulto maxima parte caruit.
64: aliae quoque virtutes animi *m*agnae et *m*ultae requiruntur.
70: testor deos, qui omnium mentes *m*axime perspiciunt, *m*e hoc neque rogatu facere cuiusquam neque ......

P (B).

5: (detulerunt) unum imperatorem de*p*osci atque ex*p*eti.
10: sed tamen alterius partis *p*ericulum Cn. *P*ompei divino consilio depulsum est.
18: etenim *p*rimum illud *p*arvi refert.
19: a quo periculo *p*rohibete rem *p*ublicam.
22: ut eorum (membrorum) collectio dispersa maerorque *p*atrius celeritatem *p*ersequendi retardaret.
27: ut haec vobis deliberatio difficilis esset, quemnam *p*otissimum tanto *b*ello praeficiendum putaretis.

29: iam vero virtuti Cn. *P*ompei quae *p*otest oratio *p*ar inveniri?

33: cum vestros *p*ortus in *p*raedonum fuisse *p*otestate sciatis.

33: an vero ignoratis portum Caietae celeberrimum inspectante *p*raetore a *p*raedonibus esse direptum?

33: cum classis ea, cui consul *p*opuli Romani *p*rae*p*ositus esset, a praedonibus oppressa est.

35: praedones unius huius se im*p*erio ac *p*otestati dediderunt.

37: qui pecuniam *p*ropter cupiditatem *p*rovinciae magistratibus diviserit.

47: hac utar moderatione dicendi, non ut in illius *p*otestate fortunam *p*ositam esse dicam.

48: quod ut ille *p*roprium ac *p*er*p*etuum sit, optare debetis.

51: quorum ego auctoritatem apud vos *p*lurimum valere o*p*ortere confiteor.

53: si *p*lus apud *p*opulum Romanum auctoritas tua valuisset.

53: cum ex omnibus provinciis commeatu et *p*rivato et *p*ublico prohibebamur.

55: nullo in loco iam praedonibus *p*ares esse *p*oteramus.

55: iis temporibus non *p*udebat magistratus *p*opuli Romani in hunc ipsum locum escendere.

59: si in uno *P*ompeio omnia *p*oneretis,......

67: ecquam *p*utatis civitatem *p*acatam fuisse?

69: id omne tibi et *p*opulo Romano *p*olliceor.

70: *p*ropterea, quod *p*ericula facile re*p*ellemus.

S.

1: quanquam mihi *s*emper frequens con*s*pectus ve*s*ter multo iucundissimus est visus,......

10: alterius partis periculum Cn. Pompei divino con*s*ilio ac *s*ingulari virtute depulsum est.

24: nam hoc fere *s*ic fieri *s*olere accepimus.

25: *s*icut poetae *s*olent, qui res Romanas scribunt.

30: quod bellum adventu *s*ublatum ac *s*epultum (est).

32: quam multas existimatis in*s*ulas esse de*s*ertas?

36: non enim bellandi virtus *s*olum in *s*ummo imperatore quaerenda est.

50: cui cetera *s*umma cum *s*alute rei publicae commissa sunt.

58: de quo legando consules *s*pero ad *s*enatum relaturos.

62: Philippus dixisse dicitur non *s*e illum *s*ua sententia pro consule mittere.

62: quid tam singulare, quam ut ex senatus con*s*ulto legibus *s*olutus consul ante fieret?

66: an hostium *s*imulatione contra *s*ocios (vos exercitum mittere putatis)?

T.

1: omne meum *t*empus amicorum *t*emporibus transmittendum putavi.

25: quod ei praeter spem acciderat, ut illam *t*erram unquam at*t*ingeret.

30: hoc *t*antum bellum, *t*am turpe quis unquam arbitraretur confici posse?

34: et quisquam dubitabit, quin huic hoc *t*antum bellum *t*ransmittendum sit?

48: qui ab dis immortalibus *t*ot et *t*antas res *t*acitus auderet optare.

50: *t*amen ad *t*antum bellum is erat deligendus.

53: hoc orbis *t*errae imperium *t*eneremus?

54: quae civitas fuit antea tam *t*enuis, quae *t*am parva insula fuit?

63: atque haec *t*ot exempla *t*anta ac *t*am nova profecta sunt in eundem hominem.

64: etiamsi qui sunt pudore ac *t*emperantia moderatiores, *t*amen eos esse tales nemo arbitratur.

V.

2: meus labor in privatorum periculis *v*ersatus ex *v*estro iudicio fructum est amplissimum consecutus.
5: detulerunt Bithyniae, quae nunc vestra pro*v*incia est, *v*icos exustos esse.
11: *v*idete, quem *v*obis animum suscipiendum putetis.
11: qui legatum populi Romani consularem *v*inculis ac *v*erberibus necavit.
11: *v*os ereptam *v*itam neglegetis?
13: sentiunt hoc idem, quod *v*os, unum *v*irum esse.
14: quanto *v*os studio con*v*enit iniuriis pro*v*ocatos sociorum salutem defendere?
17: quorum (bonorum) *v*obis pro *v*estra sapientia habenda est ratio diligenter.
18: parvi refert nos *v*ectigalia postea *v*ictoria recuperare.
27: satis mihi multa *v*erba fecisse *v*ideor.
28: *v*aria et di*v*ersa genera bellorum declarant.
37: cuius in exercitu centuriatus *v*eneant atque *v*enierint.
51: quorum ego auctoritatem apud vos plurimum *v*aluisse et *v*alere oportere confiteor.
53: si plus auctoritas tua quam ipsius populi Romani salus et *v*era causa *v*aluisset.
59: hoc magis res publica frui debet summa viri *v*ita atque *v*irtute.
60: non commemorabo nuper ita *v*obis patribusque *v*estris esse *v*isum.
68: est *v*obis auctor *v*ir bellorum omnium peritissimus.

III.

Die allitterierenden Wörter sind durch zwei oder mehrere ungleich anlautende Wörter getrennt.

A. Die Allitteration am Anfange, in der Mitte oder am Ende eines Satzgliedes.

1: non mea me voluntas ad*h*uc,
sed vitae meae rationes ab ineunte aetate susceptae pro*h*ibuerunt.
12: *r*egno est expulsus Ariobarzanes *r*ex.
13: *h*unc audiebant antea. nunc praesentem vident tanta *h*umanitate.
15: nam cum hostium copiae non *l*onge
absunt, tamen pecuaria re*l*inquitur.
19: non enim possunt una in civitate *m*ulti
rem ac fortunas a*m*ittere.
20: *p*otest enim hoc dici
*b*elli genus esse ita necessarium.
30: testis est Italia, quae cum servili bello taetro *p*ericulosoque *p*remeretur,
ab hoc auxilium ex*p*etivit.
32: *f*uit proprium populi Romani, sociorum *f*ortunas,
non sua tecta de*f*endere.
36: *c*eterae, quas paulo ante commemorare
*c*oepéram, quantae atque quam multae sunt!
39: non modo, ut sumptum faciat in *m*ilitem,
nemini vis affertur, sed ne cupienti quidem per*m*ittitur.

46: ii, quibus erat *m*olestum ad eum potissimum esse *m*issum, speculatorem quam legatum iudicari *m*aluerunt.
47: sic existimo saepius imperia *m*andata atque exercitus esse com*m*issos.
49: cum bellum sit ita *m*agnum, ut accuratissime sit ad*m*inistrandum.
69: te hortor, ut auctore populo Romano *m*aneas in sententia neve cuiusquam vim aut *m*inas pertimescas.

B. Die Allitteration in stamm- oder sinnverwandten Wörtern.

15: nam in ceteris rebus cum *v*enit calamitas, tum detrimentum accipitur, at in vectigalibus non solum ad*v*entus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem.
16: putatisne vos illis rebus *f*rui posse, nisi eos, qui vobis *f*ructui sunt, conservaritis?
22: Medea illa quondam pro*f*ugisse dicitur, quam praedicant in *f*uga fratris sui membra dissipavisse.
27: ut haec vobis deliberatio dif*f*icilis esset, quemnam potissimum tanto bello prae*f*iciendum putaretis.
61: quid tam novum quam adulescentulum privatum exercitum dif*f*icili rei publicae tempore con*f*icere?

C. Die Allitteration bei *magnus* und *multus*.

6: agitur salus sociorum, pro qua *m*ulta *m*aiores vestri *m*agna bella gesserunt.
21: *m*agnas hostium praeterea copias *m*ultis proeliis esse deletas.
24: Mithridates *m*agnis adventiciis auxiliis *m*ultorum regum et nationum iuvabatur.

D. Die Allitteration in Gegensätzen.

60: non dicam maiores nostros semper in *p*ace consuetudini, in *b*ello utilitati paruisse.
61: quid tam novum quam adulescentulum *p*rivatum exercitum difficili rei*p*ublicae tempore conficere?
67: ecquam putatis civitatem *p*acatam fuisse, quae locu*p*les sit, ecquam esse locu*p*letem, quae istis *p*acata esse videatur?

IV.

Die Allitterationen verschiedener Buchstaben sind mit einander verbunden.

A. Anreihung.

1. Allitteration von 2 Buchstaben.

1: cum antea statuerem *n*ihil huc *n*isi per**f**ectum ingenio a**f**ferri oportere.
5: tum cum insula Delos tam *p*rocul a nobis in Aegaeo mari *p*osita, quo omnes undique cum **m**ercibus atque oneribus com**m**eabant, nihil timebat.
6: agitur *s*alus *s*ociorum, pro qua **m**ulta **m**aiores vestri **m**agna bella gesserunt.
8: *T*riumphavit L. Sulla, *t*riumphavit L. **M**urena de **M**ithridate.
15: at in *v*ectigalibus non solum ad*v*entus **m**ali, sed etiam **m**etus ipse affert calamitatem.
23: noster autem exercitus nimia *l*onginquitate *l*ocorum ac de**s**iderio **s**uorum commovebatur.
25: ut illam, *p*osteaquam *p*ulsus erat, **t**erram unquam at**t**ingeret.

43: quoniam auctoritas quoque in bellis ad*m*inistrandis *m*ultum atque in imperio *m*ilitari valet, certe nemini dubium est, quin ea re idem ille imperator plurimum possit.

50: quodsi Romae Cn. *P*ompeius *p*rivatus esset hoc tempore, tamen ad tantum bellum is erat deligendus.

2. Allitteration von 3 Buchstaben.

7: quoniam semper avidi *l*audis fuistis, de*l*enda est vobis illa macula Mithridatico bello concepta, quae *p*enitus iam insedit in *p*opuli Romani nomine.

49: quare cum et bellum sit ita *n*ecessarium, ut *n*eglegi non possit, ita magnum, ut accuratissime sit administrandum, et cum ei im*p*eratorem praeficere *p*ossitis,......

3. Allitteration von 4 Buchstaben.

9: cum *m*aximas aedificasset classes exercitusque per*m*agnos, quibuscunque ex gentibus potuisset, comparasset et se *B*osphoranis, finitimis suis, *b*ellum inferre simularet, usque in Hispaniam legatos ac litteras misit.

58: si *p*lus apud *p*opulum Romanum auctoritas tua quam ipsius *p*opuli Romani salus et vera causa valuisset, *h*odie *h*anc gloriam atque *h*oc orbis terrae imperium teneretis?

B. Wechselstellung.

1. Allitteration von 2 Buchstaben.

1: non mea me *v*oluntas adhuc, sed *v*itae meae rationes prohibuerunt.

2: nunc cum et auctoritatis in me tantum sit, quantum *v*os honoribus mandandis esse *v*oluistis, et ad agendum facultatis tantum, quantum homini *v*igilanti ex forensi usu prope cotidiana dicendi exercitatio potuit afferre,......

3: ita *m*ihi non tam copia quam *m*odus in dicendo quaerendus est.

10: sed *d*e Lucullo *d*icam alio loco et ita *d*icam.

11: *m*aiores nostri saepe *m*ercatoribus aut naviculariis nostris iniuriosius tractatis bella gesserunt.

11: vos *t*ot milibus civium Romanorum uno nuntio atque uno *t*empore necatis quo *t*andem animo esse debetis?

14: nam ceterarum pro*v*inciarum *v*ectigalia tanta sunt, ut iis ad ipsas pro*v*incias tutandas *v*ix contenti esse possimus, Asia *v*ero tam opima est.

16: putatisne *v*os illis rebus frui posse, nisi eos, qui *v*obis fructui sunt, conservaritis?

18: primum illud parvi refert nos *p*ublicanis omissis vectigalia *p*ostea victoria recuperare.

24: nam hoc *f*ere sic *f*ieri solere accepimus.

37: *v*estra admurmuratio facit, Quirites, ut agnoscere *v*ideamini, qui haec fecerunt.

48: ut eius semper *v*oluntatibus non modo cives assenserint, sed etiam *v*enti tempestatesque obsecundarint.

58. neque me impediet cuiusquam inimicum edictum, quo minus *v*obis fretus *v*estrum ius beneficiumque defendam.

61: in ipso Cn. Pompeio, in quo *n*ovi constitui *n*ihil vult Q. Catulus, quam multa sunt *n*ova summa Q. Catuli voluntate constituta, recordamini.

62: quid tam novum quam adulescentulum *p*rivatum exercitum difficili rei *p*ublicae tempore conficere?

62: quid tam *s*ingulare quam ut ex *s*enatus con*s*ulto **l**egibus *s*olutus con*s*ul ante **f**ieret, quam ullum alium magistratum per **l**eges capere **l**icuisset?

62: quae in omnibus *h*ominibus nova post *h*ominum **m**emoriam constituta sunt, ea tam **m**ulta non sunt quam *h*aec, quae in *h*oc uno *h*omine videmus.

64: deinde etiamsi qui sunt pudore ac *t*emperantia **m**oderatiores, tamen eos esse *t*ales propter **m**ultitudinem cupidorum hominum nemo arbitratur.

69: istam tuam et *l*egem et **v**oluntatem et sententiam *l*audo **v**ehementissimeque comprobo.

2. Allitteration von 3 Buchstaben.

10: ita res est administrata, ut initia illa rerum gestarum magna atque prae**c**lara non **f**elicitati eius, sed **v**irtuti, haec autem extrema non **c**ulpae, sed **f**ortunae tribuenda esse **v**ideantur.

= c f v c f v

12: videte, ne, ut illis **p**ulcherrimum fuit, **t**antam vobis im**p**erii gloriam **t**radere, sic vobis **t**urpissimum **s**it, id, quod accepistis, **t**ueri et **c**onservare non posse.

= p t p t s t s t s

21. **m**agnas hostium **p**raeterea copias **m**ultis **p**roeliis esse deletas **p**atefactumque nostris **l**egionibus esse **P**ontum.

= m p m p l p l p

C. Chiastische Stellung.

1. Allitteration von 2 Buchstaben.

6: aguntur certissima *p*opuli Romani vectigalia et **m**axima, quibus a**m**issis et *p*acis orna**m**enta et subsidia belli requiretis.

= p m m p

10: sed tamen alterius *p*artis *p*ericulum Cn. *P*ompei divino con**s**ilio ac **s**ingulari **v**irtute de*p*ulsum est.

= p p p s s p

10: ita dicam, ut neque *v*era laus ei detracta neque **f**alsa a**f**ficta esse *v*ideatur.

= v f f v

16: cum *p*ublicani familias **m**aximas **m**agno *p*ericulo se habere arbitrentur.

= p m m p

29: iam *v*ero *v*irtuti Cn. **P**ompei quae **p**otest oratio **p**ar in*v*eniri?

= v v p p p v

19: id quod ipsi *v*idetis, haec **f**ides, quae in **f**oro *v*ersatur, implicata est cum illis pecuniis.

= v f f v

19: quare videte, ne non dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo *f*ortunae **p**lurimorum civium coniunctae cum re **p**ublica de*f*endantur.

= f p p f

22: *p*rimum ex **s**uo regno **s**ic Mithridates *p*rofugit.

= p s s p

24: fuit enim illud extremum, ut ex iis *l*ocis a **m**ilitibus nostris reditus **m**agis **m**aturus quam processio *l*ongior quaereretur.

= l m m m l

31: testes sunt in *s*ingulis **o**ris **o**mnes *s*inus.

= s o o s

58: de quo *l*egando con**s**ules **s**pero ad **s**enatum re*l*aturos.

= l s s s l

61: at eam quoque rem *p*opulus Romanus non modo **v**idit, sed omnium etiam studio **v**isendam *p*utavit.

= p v v p

64: *r*ecte isti studia vestra **s**uis con**s**iliis *r*egere conantur.

= r s s r

2. Allitteration von 3 Buchstaben.

2. nam cum propter di**l**ationem comitiorum ter **p**raetor **p**rimus **c**enturiis **c**unctis renuntiatus sum, facile inte**l**lexi.

= l p p c c l

64: atque in hoc bello non solum **m**ilitaris illa **v**irtus, quae est in Cn. Pompeio singularis, sed aliae quoque **v**irtutes animi **m**agnae et **m**ultae requiruntur.

= m v s s v m m

D. Besondere Fälle.

Wechselstellung und chiastische Stellung:

12: videte, ne, ut illis **p**ulcherrimum fuit, **t**antam vobis im**p**erii gloriam **t**radere, sic vobis **t**urpissimum sit, id quod accepistis, **t**ueri et conservare non posse.

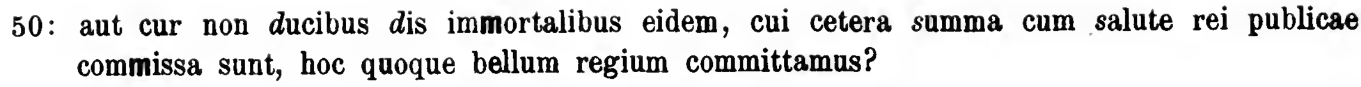
= p t p t s t t s

Anreihende und chiastische Stellung:

42: *h*umanitate iam tanta est, ut **d**ifficile **d**ictu sit, utrum *h*ostes **m**agis *v*irtutem eius pugnantes timuerint an **m**ansuetudinem *v*icti dilexerint.

= h d d h m v m v

50: aut cur non *d*ucibus *d*is immortalibus eidem, cui cetera *s*umma cum *s*alute rei publicae commissa sunt, hoc quoque bellum regium committamus?

= d d m s s m

Zum Schlusse mögen noch zwei Beispiele angeführt werden, in welchen sich die Allitterationen ganz besonders häufen:

2: ita neque hic *l*ocus[1] *v*acuus[2] unquam *f*uit[3] ab iis, qui *v*estram[2] *c*ausam[4] de*f*enderent[3], et meus *l*abor[1] in *p*rivatorum[5] *p*ericulis[5] *c*aste[4] integreque *v*ersatus[2] ex *v*estro[2] iudicio *f*ructum[3] est am*p*lissimum *c*onsecutus[4].

= l v f v c f l p p c v v f c

60: non *d*icam[1] *d*uo[1] bella maxima ab uno im*p*eratore[2] esse confecta duasque urbes *p*otentissimas[2], quae huic im*p*erio[2] *m*axime[3] *m*initabantur[3], ab eodem Scipione esse deletas, *n*on[4] com*m*emorabo[3] *n*uper[4] ita *v*obis[5] *p*atribusque[2] *v*estris[5] esse *v*isum[5], ut in uno C. Mario spes im*p*erii[2] *p*oneretur[2].

= d d p p p m m n m n v p v v p

Die grosse Ausdehnung der Allitteration in Ciceros Rede de imperio Cn. Pompei geht aus den angeführten Beispielen hervor. Lässt sich auch die absichtliche Anwendung dieser Redefigur nicht überall nachweisen, so ist sie doch desto wahrscheinlicher, je mehr sich die Allitterationen in einzelnen Sätzen häufen, oder je kunstvoller sie mit einander verknüpft werden.